

פרד"ס לשולחן שבד

אוצרות גנוזים מגאונותם וחדיפותם של גדולי הדורות
מבחר ערוך ומלוקט מספר שיראה אור בע"ה בהוצאת מ.ד.

גליץ 669 שנה י"ג - כל הזכויות שמורות ©

שב"ק פרשת תולדות תשפ"ז

המיוחד בזה שהאבות שמרו ערובי תבשילין

עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו' (כה ו) בגמ' יומא (כח)
דרשו מכר שהיה אברהם שומר כל התורה ואפילו ערובי תבשילין, ידועה השאלה מדוע הביאה הגמ' דוגמא של מצוה זו. ונראה לפרש שהנה בראשונים הקשו אם קיימו האבות כה"ת כיצד נשא יעקב ב' אחיות ותי' הרמב"ן ששמרו רק בארץ ישראל עיי"ש, והמהר"ל תירץ שהיו שומרים רק מצות עשה אבל ל"ת לא שמרו ונתן טעם לזה שמצוות עשה היא דורון למלך ושייך לקיים אף מי שאינו מצווה דנותן מתנה למלך אבל ל"ת היינו לא להמרות את פי המלך וכאשר אדם אינו מצווה בדבר אי"ז נחשב שממרה את פי המלך כשעושהו לכן אין ענין לעשות ולכן יכל לישא ב' אחיות דהוי ל"ת ולא שמרו.

והנה עירובי תבשילין היא מצות עשה דרבנן שהרי יש עליה ברכה אלא שמטרת המצוה היא כדי שלא יעבור על לאו דרבנן של אפיה ובישול משבת ליו"ט והרי א"כ שהעשה דרבנן של עירובי תבשילין הוא תיקון לל"ת דרבנן וא"כ לכא' אותו לא היו צריכין האבות לשמור דהרי יסודו במניעת הל"ת ואפ"ה האבות קיימו זאת כיון דסו"ס זה מצות עשה.

ושפיר הגמ' מביאה דוקא דוגמא זאת להראות שקיימו אף מצות עשה שיסודה לא שייך אצלם כי יסודה במניעת לאו ואת הלאוין לא קיימו.

הרב אליהו דיסקין

ביאור דברי הגמ' גבי מטבע של אברהם

אברהם הוליד את יצחק (כה יט) בגמ' ב"ק (צז): איתא מטבע של אברהם אבינו זקן וזקינה מצד אחד ובחור ובתולה מצד אחר והיינו בצד אחד קלסתר פניהם של אברהם ושרה ובצד שני של יצחק ורבה, וקשה מדוע הגמ' לא כותבת בפירוש צד אחד של אברהם ושרה צד אחר של יצחק ורבה אלא כתבה זקן וזקנה ובחור ובתולה.

ויש לפרש דבגמ' ב"מ (פז). איתא שקלסתר פנים של יצחק היה דומה לשל אברהם פתחו כולם ואמרו אברהם הוליד את יצחק ובתחילה היו אנשים מתבלבלים בין אברהם ליצחק הביא הקב"ה את הזיקנה לעולם וכך לא היו טועים ביניהם דאברהם הוא הזקן ויצחק הוא הצעיר, ועוד איתא בזה"ק (פר' חיי שרה דף קלג) שקלסתר פנים של רבקה היה דומה לשל שרה וא"כ גביהם נמי י"ל שהבחינו ביניהם רק ע"י הזיקנה.

ומעתה אי אפשר לומר צד אחד אברהם ושרה וצד אחר יצחק ורבה כי שניהם היו דומים זה לזה וכיצד נדע מי בכל צד ורק ע"י שבאה זיקנה לעולם היה אפשר להבחין שהצד של אברהם ושרה הוא של הזקן וזקנה והצד של יצחק ורבה הוא של הבחור ובתולה והרי שעיקר החילוק הוא בהכי לכן הדגישה הגמ' זקן וזקנה בצד אחד בחור ובתולה בצד אחר, (א.ה. עיי"ש עוד).

משאת המלך

ב' פירושים מהו לנכח אשתו

ויעתר יצחק לנכח אשתו (כה כא) כבר חז"ל עמדו על יתרון מילת "לנכח" מדוע נאמרה ע"י רש"י ומקורו ביבמות (סד).

ויש לפרש עוד, כאשר יצחק התפלל על רבקה שלא תהיה עקרה התפללו מכח ב' זכויות שהיו לאברהם שמתוכם מוכח שצריכה רבקה אשתו ללדת, הזכות הראשונה היא מה שנאמר "ואל הבקר רץ אברהם" וחז"ל דרשו שמצוה זו שמרה על זרעו כדאיתא בגמ' ב"מ (פז). שבזכות זה בקריאת ים סוף "ורוח נסע מאת ה', הזכות השניה היא מה שכתוב אצל העקדה "וישכם אברם בבוקר" ואמרו חז"ל שזכות זו הגנה על זרעו כאשר בא בלעם לקללם וכתוב אצלו נמי "בבוקר" וזריזותו של אברהם גברה על זריזותו של בלעם.

והנה בהבטחת הקב"ה לאברהם בעבור ב' זכויות אלו מוכח שיהיה לאברהם זרע ואם רבקה תהיה עקרה ויצחק לא יולד הרי שיפסק זרעו של אברהם והיכן יקיימו הבטחות הקב"ה ומכח זה התפלל לה' שלא תהא רבקה עקרה ויקיימו ההבטחות.

והנה בשמה של רבקה נרמזו ב' זכויות אלו מפני ששם "רבקה" בהיפוך ואותיות הוא "הבקר" והיינו רמז לפסוק ואל "הבקר" רץ אברהם ורמז לפסוק וישכם אברהם "בבקר".

ועפ"י יש לפרש שפיר מילת לנכח שהרי "לנכח" משמעותו למוול וכאשר אדם עומד מול חבירו רואהו הפוך שהרי ימינו מול שמאלו ושמאלו מול ימינו ואף כאן הכי קאמר שיצחק התפלל לנכח כל' מול שם אשתו וראהו הפוך כאילו כתוב "הבקר" ונרמזו ע"י הזכויות שבעבורם צריכה להוליד.

עוד יש לפרש עפ"י ד' הגמ' בברכות שכאשר רבי חנינא בן דוסא היה מתפלל על חולה אם היתה תפילתו שגורה בפיו היה יודע שתפילתו התקבלה והנה האותיות שלפני אותיות רבקה הם שגור כי לפני ה' יש ד' לפני ה' יש ג' לפני ה' יש ר' ולפני ה' יש ו'. ולפ"י יש לפרש שמילת לנכח פירושה לפני והכי קאמר שהתפלל לפני שם אשתו כל' לפי האותיות שלפניו דזה מילת "שגור" להורות שהיתה תפילתו שגורה בפיו ולכן "ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו, (א.ה. כ) הבנתי כוונת הדברים ועיי"ש).

בן איש חי
ע"ה

איך התפלל יצחק על רבקה בלי להזכיר שם אביה

ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה היא (כה כא) יש לפרש שהתפלל לנכח אשתו כי לא רצה להזכיר שם אביה, שהרי המתפלל על חבירו צריך להזכיר שמו ושם אביו והיה צריך יצחק להתפלל על רבקה בת בתואל, ולא רצה להזכיר שמו כי זה מזכרת עוון ויכול לגרע מזכויותיה.

לכן התפלל למולה ואז יכול להתפלל בלי בהזכרת שמה, שכביכול יודע הקב"ה על מי כוונתו בתפילתו, (א.ה. עי' במג"א או"ח סי' קיט בשם מהרי"ל, דין זה).

אבני שהם

איך יכל יצחק לאכול משחיתת עשו הרי היה מומר לע"ז

ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו (כה כח) רש"י מפרש בפיו כתרגומו בפיו של יצחק כל' שעשו היה צד ושוחט בהמות ומאכיל את יצחק וכך פירש בתרגום אונקלוס שהיה מאכילו, פירוש שני פירש בפיו של עשו כל' שהיה מרמהו בדברים ששאלו כיצד מעשרים מלך וכדו'.

לפירוש הראשון יש לתמוה כיצד היה יצחק אוכל משחיתתו של עשו הרי עשו היה מומר כדאיתא בקידושין (יח) והיה מומר לעבודה זרה כדאיתא ברש"י עה"פ יגדלו הנערים שעשו פירש לבית ע"ז כשגדל וקיי"ל בגמ' חולין (ה) דמומר לע"ז שחיתתו פסולה והוי נבלה ואף לא מועיל אצלו מה שישראל יבדוק הסכין קודם שיתן לו וכן לא מועיל אצלו גדול עומד על גביו. ודוחק לומר שיצחק הרי חשב שעשו צדיק לכן אכל משחיתתו דבגמ' חולין (שם) מבואר שהקב"ה אינו מביא תקלה לצדיקים שיאכלו אכילת איסור.

והיה אפשר ליישב שעשו רק היה צד את הבהמות ולא שוחט אלא היה נותן ליעקב או לעבדי יצחק הצדיקים שישחטו אך זה קשה שהרי בהמשך הפרשה כתוב שאמר יצחק לעשו "שא נא כל"ך ופרש"י שאמר לו שישחט בעבורי ויחדד הסכין קודם השחיטה כדי שלא תתנבל הבהמה הרי שעשו עצמו שחט.

ודוחק לומר שיצחק פסק כדעת ר' ענן (שם ד:) הסובר שמומר לע"ז שחיתתו כשרה שהרי לא נפסק כ' ענן.

ובדוחק י"ל שיצחק חשב שעשו מומר לתיאבון ובמומר לתיאבון מבואר בגמ' (שם ג.) שישראל בודק את הסכין שהיא כשרה ונותן למומר לשחוט דבמומר לתיאבון אמרינן שהמומר רק לא טורח בשביל שלא להיכשל אך כשא"צ לטרוח אינו עוזב את ההיתר ועושה בדוקא איסור לכן כשישראל בודק הסכין כך שא"צ המומר לטרוח המומר שוחט כדן, וא"כ כאן כיון שחשב שעשו מומר לתיאבון היה סומך על שחיתתו וכאן לא היה צריך לבדוק הסכין כי חשב יצחק בלבו שאם עשו לא יבדוק הסכין ותתנבל הבהמה יגרום הקב"ה שיצחק לא יאכל דאין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים וא"כ יגלה שעשו לא שחט כדן ומכאן זה עשו בודאי יבדוק הסכין כדי שלא יגרם שיצחק לא יאכל ואז יביא עליו קללה ולא ברכה.

ואולם מצד האמת טעה יצחק כי עשו לא היה מומר לתיאבון אלא להכעיס וממילא שחיתת נבלה ואכן י"ל דמה"ט עשה הקב"ה שיצחק לא אכל משחיתתו אלא משחיתת יעקב ומה שמבואר שתמיד היה עשו צד מאכלים לאביו י"ל שעשו רק צד והיו אחרים שוחטים ורק בקרא דשא נא כל"ך ביקש מעשיו עצמו שישחט ושם סיבב הקב"ה שלא תבוא תקלה ליצחק ולא אכל, ועדיין צע"ג.

(א.ה- יש להקשות דבב"י (יו"ד סי' רס"ח אמצע סק"ב) כתב שבע"ז אין מומר לתיאבון דאין נפש האדם מחמדתו וא"כ איך רצה לתרץ שעשו היה מומר לתיאבון וי"ל דסברת הב"י שייכת אחר שנשחט יצה"ר דע"ז דמאז אין בזה מומר לתיאבון אך קודם שנשחט יצה"ר דע"ז שפיר שייך בהו מומר לתיאבון ושפיר לומר שחשב יצחק שעשו מומר לתיאבון).

ברית אברהם

חשבוננו של עשו שיוכלו בניו לבטל את מכירת הבכורה והחשש של יעקב

ויבז עשו את הבכורה (כה לד) בתרגום ירושלמי פירש דכפר בתחיית המתים ויש להקשות מדוע הוצרך לפרש זאת.

ויש לפרש שהנה בפי' הרשב"ם מפרש מה שאמר עשו "הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי הבכורה" שאמר עשו שבכל יום מסתובב במקומות שעלול למות וא"כ מסתבר שימות לפני אביו ואין לו ענין בבכורה דממילא ימות בחיי אביו, ויש להקשות דעדיין יש לו לרצות הבכורה משום בניו שירשו ממנו את החלק בכורה שלו.

וי"ל ע"פ דברי הגמ' בב"ב (קנח) שלחו מתם כו' בן בכור שמכר חלק בכורתו ומת בחיי אביו ואח"כ מת אביו האם בנו של הבן מוציא מיד הלקוחות חלק בכורה שהרי הבן לא יכל למכור בחיי אביו ופריך יאמרו הלקוחות לבן כיצד אתה מוציא מה שאבין

מכר ואין יכול הבן להשיבם שהוא מוציא מהם מכר אבי אבא דהא חלק בכורה יורש רק מאביו ולא מסבו דחלק בכורה התחדש רק בבן הבכור, ומשני עדיין יכול הבן לטעון ללקוחות שבא להוציא מהם מכר אבי אביו ומה שמוציא החלק בכורה הוא משום שעומד במקום אביו דכתיב תחת אבותיך יהיו בניך כל' שכח הירושה בא מהסבא וכמות חלקו בירושה היא כאביו שהרי עומד במקום אביו, דוחה הגמ' דאין לדרוש כך את הפסוק שהבן עומד במקום אביו לירושה דהפסוק קאי גבי ברכה ופירשו תוס' דזו ברכה שהצדיק זוכה לבנים כמותו.

ועפ"י יש לפרש דברי עשו שאמר אנכי הולך למות כפירוש רשב"ם שמסתמא ימות לפני אביו וא"כ למה לי הבכורה שהרי הוי כבן בכור שמכר חלק בכורתו ומת בחיי אביו ואח"כ מת אביו דבנו מוציא חלק בכורה וא"כ אינו מפסיד חלק בכורה דהא ימות בחיי אביו ובניו לא יפסידו כי הם יוכלו להוציא חלק בכורה מיעקב כל' לבטל המכירה, ואל תדחה דאין בניו יכולים להוציא חלק בכורה דמה דכתיב תחת אבותיך יהיו בניך קאי גבי ברכה שיהיו בניו צדיקים כאביהם ולא גבי ירושה כי עשו נזקק בו כפירה שכפר בתחיית המתים ולא פירש הפסוק אלא כפשוטו גבי ירושה ואתי שפיר מה שפירש הירושלמי דבר זה דעפ"י שפיר חשבוננו של עשו בהסכמתו למכור הבכורה.

ועפ"י יש לבאר עוד מש"כ ברש"י פר' וישלח עה"פ וירא יעקב ויצר לו ופרש"י וירא שמא יהרג ע"י עשו ויצר לו שמא יהרוג אחרים ובמדר"ר איתא דהכונה את עשו, והקשו המפרשים מדוע להצטער על הצד שיהרוג את עשיו הלא הבא להורגך השכם להורגו.

ולמשנ"ת יש לפרש כך, יעקב אמר שחושש שיקרבו ימי אבל אביו ויבוא עשו להורגו וקשה מדוע ימתין עשו עד אחר מיתת יצחק וי"ל לא מחמת צדיקות ימתין אלא מחמת החשבון הנ"ל שהרי רצה עשו להחזיר הירושה לבניו וחישוב שאם יקרה מה שחשב שימות הוא עצמו בחיי אביו א"כ בניו יחזרו ליעקב ויבטלו את המכירה כנ"ל ממילא אין לו ענין להרוג את יעקב בחינם אבל אם יקרבו ימי אבל אביו כל' שיצחק ימות לפניו ילך הוא ויהרוג את יעקב קודם שיספיק להחזיק בבכורה וכן תשוב אליו.

וזה שאמר יעקב "וירא לו" שמא יהרוג אותו עשו ר"ל שמא מת אביו יצחק וכעת יבוא עשו להרוגו כדי שתחזור אליו הבכורה, "ויצר לו" שמא יהרוג את עשו דהיינו שמא אביו יצחק עוד חי וא"כ אם יהרוג את עשו הרי שיבאו בניו של עשו ויקחו ממנו הבכורה ע"י ביטול המכירה ונמצא שלא הרויח כלום בקנית הבכורה ולכן פחד הן אם הוא יהרוג את עשו והן אם עשו יהרוג דבשניהם יפסיד הבכורה.

יעלת חן בשם אביו

איזה ברכה לא יוכל עשו לברך כשימות יצחק

ויאמר עשו אל אביו הברכה אחת היא לך אבי (כו לח) יש לפרש בדרך הלצה כוונת עשו.

בשו"ע נפסק מי שמת אביו מברך דיין האמת ואם השאיר נכסים אם הוא בן יחיד מברך שהייתי ואם יש לו אחים מברך הטוב והמטיב.

והנה יצחק בירך את יעקב ונתן לו את כל טוב הארץ ואף בירכו שעשו יהיה עבדו שהרי אמר הן גביר שמתיו לך ומעתה אף אם יהיו נכסים לעשו הם של יעקב משום מה שקנה עבד קנה רבו נמצא שאף לא יוכל עשו לירש ממון מיצחק אביו שהכל ילך ליעקב.

וא"כ שעשו יוכל לברך במיתת יצחק אביו רק ברכה אחת של דיין האמת אך לא יוכל לברך הטוב והמטיב, וזה שאמר לו "הברכה אחת לך אבי" ר"ל שאני אוכל לברך אחר מיתתך רק ברכה אחת.

שיירי המנחה